

SYNDI- KALISMEN I NORGE⁰

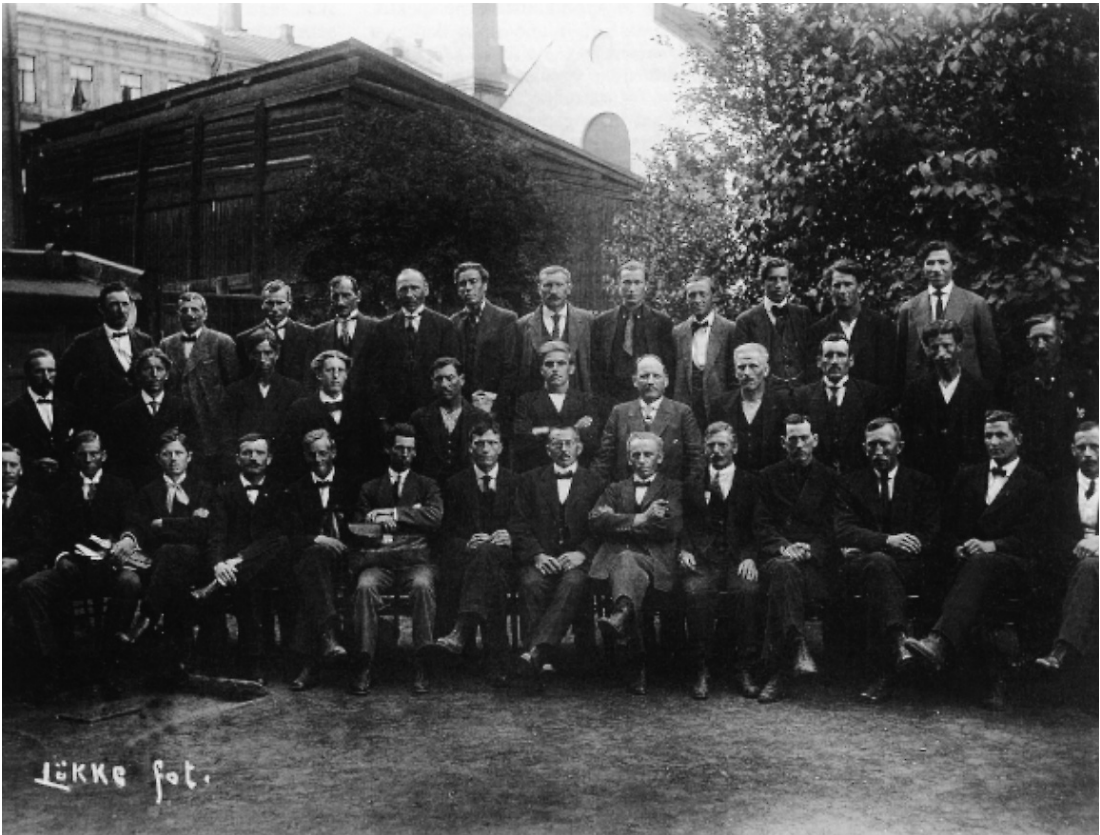
Af Jorunn Bjørgum

Syndikalismen i Norge opstod som reaktion mod reformismen i Arbeiderpartiet. Tilslutningen blev dog aldrig så stor, hvilket artiklen forklarer med myndighedernes forfølgelse, og at mange norske arbejdere foretrak Fagoppositionen.

Syndikalismen må rent alment forstås som en retning innen den sosialistiske bevegelse. Den oppstod i Frankrike i 1890-årene og utviklet seg etter århundreskiftet i en rekke land i Europa og Amerika.¹ Syndikalismen hadde sin største utbredelse i årene like før første verdenskrig, mens dens indirekte innflytelse var “langt større enn dens organisasjoner viser”.² I varierende grad fortsatte syndikalismen å eksistere utover i mellomkrigstiden og tildels inn i etterkrigstiden. Det skjedde dels som en videreføring av de etablerte mer eller mindre syndikalistiske organisasjoner, dels var syndikalister sentrale i dannelsen av kommunistiske partier. Som nyere forskning viser, kan det dessuten i enkelte land trekkes en linje fra den gamle syndikalisme til venstretendensene i fascismen og derved også inn i deler av den reorganiserte fagbevegelse i etterkrigstiden.³

Idéhistorisk sett hadde syndikalismen røtter i anarkismen. Blant annet ble Bakunins retning i den første sosialistinternasjonale av 1864 tatt til inntekt for syndikalismen, mens Marx derimot ble utropt til den store politikerskurk.⁴ For rent historisk framstod syndikalismen som en reaksjon mot utviklingen i sosialdemokratiet. Nærmere bestemt var den en reaksjon mot den parlamentsfokuseringen eller reformismen som utviklet seg blant sosialistene fram mot århundreskiftet. Syndikalismens grunnlag var kritikk av sosialdemokratiets tendens til “kompromisspolitikk og parlamentarisk korrupsjon”.⁵ Det sentrale element i syndikalismens budskap var å definere parlamentariske institusjoner og virksomhet som uttrykk for borgerskapets interesser og avvise at arbeiderbevegelsen skulle befatte seg med parlamentarisk politikk.⁶ Tilsvarende het det at det var *fagbevegelsen* og ikke noe parti som måtte være både redskapet i arbeiderklassens frigjøringskamp, som det het, og grunnstenen i et nytt sosialistisk samfunnsystem.⁷

Nært knyttet til denne fokuseringen på fagbevegelsen var et annet sentralt trekk ved syndikalismen, dens tro på *generalstreiken* som

Norsk Syndikalistisk Federation fotografert ved den første kongres 7.-9. juli 1917. (Foto, Lükke)

det middel arbeiderklassen måtte bruke for å etablere et sosialistisk samfunn. Et viktig element i syndikalismen var således å gjøre fagbevegelsen i stand til denne oppgaven, å organisere generalstreik. Derfor kritiserte man den etablerte fagbevegelsens laugsmessige organisasjonsform, dens moderate politikk og dens byråkratisering. Som alternativ foreslo man at fagbevegelsen måtte bygge på lokale samorganisasjoner og at den måtte ta i bruk nye og mer aggressive virkemidler.

Organisatorisk sett kan man si at syndikalismen i Norge oppstod i 1909. Det skjedde ved en splittelse av Norges Socialdemokratiske Ungdomsforbund og en påfølgende stiftelse av Norges Ungsocialistiske Forbund. Som Edvard Bull(d.e.) har påpekt, tilsvarte den såkalte *ungsosialismen* i Norge den revolusjonære syndikalismen i Frankrike.⁸ Ingar Holm har dessuten vist at nettopp syndikalisme var det teoretiske grunnlag for dette nye ungsosialistiske forbundet. Og han har vist at dette forbundet igjen ble en fødselshjelper for den senere Norsk Syndikalistisk Federation (NSF).⁹

Jeg skal i det følgende først ta opp hva som lå til grunn for dette ungsosialistiske forbundet, dit jeg altså lokaliserer den første syndikalismen i Norge. I forlengelsen skal jeg ta for meg hvordan og hvorfor Norsk Syndikalistisk Federation ble dannet. Dernest skal jeg behandle Fagopposisjonen av 1911, dvs. den opposisjonen innen LO som ble stiftet ved årsskiftet 1913-14. Den blir jo gjerne betegnet som halvsyndikalistisk, og den er i alle fall intimt forbundet med utviklingen av syndikalismen i Norge. Hvorvidt eller i hvilken grad Fagopposisjonen var syndikalistisk, vil her være en hovedproblemstilling. Til slutt skal jeg antyde noe om den videre utvikling av disse to organisasjonene.

Som sagt oppstod det ungsosialistiske forbundet og dermed syndikalismen i Norge ved en splittelse av Norges Socialdemokratiske Ungdomsforbund i 1909. Viktig i den forbindelse er at dette ungdomsforbundet alt fra starten i 1903 hadde stilt seg i opposisjon til reformismen i arbeiderbevegelsen.¹⁰ Blant en del av medlemmene utviklet denne partikriti-

ske holdningen seg til regelrett partifiendtlighet og antiparlamentarisme, helt i tråd med syndikalismen. Dels leste disse ungdommene anarkisten Krapotkins bok *En oprørers ord* og tyske brosjyrer om generalstreiken. Og dels ble de påvirket av de fremtredende anarkistene Hans Jæger og Christopher Hansteen. De to var populære foredragsholdere i Ungdomsforbundets dominerende Kristiania-lag, og de skrev i Ungdomsforbundets teoretiske tidskrift *Det 20. Aarhundrede*. Dessuten ble de også ellers adskillig lest blant de unge.¹¹ Og viktig i vår sammenheng er innholdet i budskapet deres: en sterk *antiparlamentarisme* og drømmen om den store *generalstreiken* som løsen til å styrte det gamle samfunnssystem.¹² Det dreide seg altså om det som også var hovedelementer i syndikalismen. Blant mottakerne kom nedslaget av budskapet for eksempel slik til uttrykk:

“Ingen tviler paa proletarens evne til at kunne desorganisere samfundet og bringe hele samfundslivet i stagnation gennem en almindelig arbeidsnedlæggelse – det eneste effektive middel til at fuldbyrde socialismens herlige ideer! Leve den sociale generalstreik!”¹³

I tillegg til denne hjemlige påvirkningen kom en tilsvarende sterkt antiparlamentarisk og sosialdemokratisk agitasjon av tilreisende svenske foredragsholdere samt også annen kontakt med det ungsosialistiske miljøet i Sverige.¹⁴ Til sammen resulterte disse impulsene i en så høylytt antiparlamentarisk og partifiendtlig tendens innen det sosialdemokratiske ungdomsforbundet at det førte til reaksjon blant mange av medlemmene, for ikke å snakke om innen Arbeiderpartiet. En konfrontasjon på forbundets landsmøte i 1909 førte til at det ble delt omtrent på midten. Til grunn lå spørsmålet om forbundets forhold til Arbeiderpartiet, og ungsosialistene vandret ut, “anarkosocialistene” som de også ble kalt.¹⁵ Deretter stiftet de Norges Ungsocialistiske Forbund og begynte å utgi bladet *Storm*. Det gikk i 1912 over i et nytt blad, *Direkte Aktion*, et navn med klart syndikalistiske konnotasjoner.

I forbindelse med konstitueringen av det nye ungsosialistiske forbundet ble det vedtatt “en resolution av rendyrket syndikalistisk karakter”, der det blant annet het at Arbeiderpartiets “taktik, parlamentarismen, øve(t) en svækkende indflydelse paa fagbevægelsen og før(te) denne bort fra klassekampens grund”.¹⁶ Det ble også vedtatt å arbeide for å få fagforeningene utmeldt av Arbeiderpartiet. Like klart var det syndikalistiske preget i en programartikkel i Storm:

“Ikke stortinget, men fagorganisationen er det organ hvorigjennem kampen mot kapitalismen maa føres. Derfor maa fagorganisationen styrkes og utvikles, saa at vi en gang ved en *generalstreik* skal kunne styrte voldsherredømmet og reise *det socialistiske samfund*.”¹⁷

Både fagorganisasjonen og generalstreiken var her med, og de samme elementer gikk igjen i bladets videre agitasjon. Det samme gjorde en intens hatskhet overfor Arbeiderpartiet. En kraftsalve i Storm av senere arbeiderpartistortingsmann Ingvald Rastad er i så måte illustrerende:

“Arbeiderne vil aldrig kunne beseire kapitalismen ad parlamentarisk vei. De vil heller aldrig i det bestaaende samfund opnaa nogen fordele ved den parlamentariske aktion, som de ikke lettere og med mindre ofre vil kunne tiltvinge sig gjennem sine fagforeninger, naar disse fra at være blot og bart borgerlige forsikringsinstitutioner og melkekjør for et politisk parti omdannes til økonomiske *kamporganisationer*. Men hindrende i veien for en sadan omdannelse staar ‘arbeiderpartiet’. La os derfor under feltropet *ned med parlamentarismen!* samle os til kamp mot det parti der lever paa parlamentarisk løgn!”¹⁸

Fra starten hadde det ungsosialistiske forbundet forholdsvis stor oppslutning, ca. 600 medlemmer og etter hvert 20 lag “i et fast net omkring ‘centralkomiteen’”.¹⁹ Tyngdepunktene lå i det gamle *ungdomsmiljøet* i Kristiania, i *steinhoggermiljøet* rundt Iddefjorden i Øst-

fold, hos *anleggsarbeiderne* på Rjukan og hos *gruvearbeiderne* i Kirkenes – med “doktorfrua” Ellisif Wessel i spissen.²⁰ En viktig del av forklaringen på denne første medvinden for forbundet er tilstrømmingen av svenske arbeidere etter den mislykkede storstreiken i Sverige i 1909. Og poenget er som det ble sagt av den samtidige observatør Eugène Olaussen, at de kom “næsten allesammen med ‘Brand’ og ‘Syndikalistene’ i lommen. <...> Syndikalistene var i regelen de mest aktive og paagaende og blev derfor ikke indtat i arbeidet. Saa kom de over grænsen, og de fleste av dem gikk med liv og sjæl op i bevægelsen og de debatter som førtes om fremgangslinjerne.”²¹

I tillegg til at de svenske arbeidere gav vind i seilene til ungsosialistene, kom så et annet forhold. Mange av dem organiserte seg etter hvert ikke i norsk fagbevegelse, men i såkalte lokale samorganisasjoner tilknyttet den svenske syndikalistorganisasjonen Svenska Arbetares Centralorganisation, SAC. SAC hadde blitt stiftet av ungsosialister i 1910 som en fagorganisasjon utenfor LO og den var en reaksjon mot de faglige ledernes håndtering av storstreiken. I Norge ble det stiftet åtte SAC-tilknyttede samorganisasjoner i 1912-13 og to i 1914-15, alle i Østfold innen steinhoggerindustrien. Tilsammen hadde disse samorganisasjonene anslagsvis 2-300 medlemmer.²² Og det later til at det i stor utstrekning var de samme folkene som befant seg i de syndikalistiske fagorganisasjonene som i de ungsosialistiske foreningene i Østfold.

Virksomheten til disse syndikalistorganisasjonene var for øvrig nokså lik normal fagforeringsvirksomhet. Det var “forbausende få konflikter med arbeidsgiverne” påpeker Ingar Holm.²³ Ellers hadde samorganisasjonene inn-samlingsaksjoner til syke kamerater og drev en utstrakt agitasjon. De distribuerte Direkte Aktion og Syndikalistene og drev skoleringsarbeid i form av diskusjonsmøter. Blant emnene var fagopposisjon og syndikalisme, syndikalisme og ungsosialisme og spørsmålet om hvorvidt en sosialdemokrat kunne være medlem av en syndikalistisk organisasjon. En av samorganisasjonene hadde et lite bibliotek

med sosialistisk litteratur og arrangerte dessuten møter med kjente syndikalister som foredragsholdere. En av dem var Skandinavias kanskje fremste syndikalistiske teoretiker, Albert Jensen, som i 1914 var redaktør for ungsosialistforbundets blad *Direkte Aktion* inntil han om høsten ble utvist fra landet.²⁴

I løpet av 1916-17 kom det så et nytt innrykk av svenske arbeidere til Norge, i tilknytning til den store elektrisitets- og storindustriutbyggingen.²⁵ Mange var medlemmer av SAC på forhånd og agiterte for denne organisasjonen der de kom. I alt ble ni syndikalistiske samorganisasjoner stiftet i 1916-17: Bergen, Gullaug, Haugesund, Kristiania, Krogstad, Sauda, Tyssedal, Ålesund og Ålvik. Medlemstallet lå på anslagsvis 6-700, vesentlig svensker, men ikke bare.²⁶

Ved inngangen til 1917 ble det så stiftet en landsomfattende syndikalistorganisasjon også i Norge. Foranledningen var et forhandlingsmøte som Arbeidsmandsforbundet hadde fått i stand for å få samorganisasjonsmedlemmene inn i den ordinære fagbevegelsen. I stedet for å forhandle, la imidlertid samorganisasjonsrepresentantene fram en erklæring der de stilte seg avvisende til overhodet å drøfte å gå inn i den regulære, som de sa, "reformistisk-politiske" fagbevegelsen. Det framstod som "motbudande för de svenska Norgessyndikalisterna" å gå inn i norsk LO, skriver Persson.²⁷ Tvertimot ville de styrke sine egne organisasjoner "og drive en endda kraftigere syndikalistisk propaganda". Dagen etter, 4. juledag 1916, stiftet de så Norsk Syndikalistisk Federation i nært samarbeid med SAC. Målet var blant annet "sammen med den syndikalistiske organisation i Sverige – samt eventuelt i Danmark – at danne Skandinaviens Arbeideres Centralorganisation".²⁸

Reaksjonen var skarp, ikke bare fra Arbeidsmandsforbundet, som erklærte at man heretter ville behandle syndikalister på arbeidsplassene som uorganiserte og i tiden som fulgte lot handling følge på ord. Også svenske og danske syndikalister fordømte tiltaket, slik Lennart Persson har påvist. For eksempel skrev Albert Jensen at Fagopposisjonens indre

linje var den eneste som kunne lykkes i å gjøre fagbevegelsen syndikalistisk og at Norsk Syndikalistisk Federation hadde blitt drevet fram av en liten gruppe ortodokse sekterister. Og enda skarpere var den ledende danske syndikalist Christian Christensen.²⁹

For å forklare den norske syndikalistorganisasjonsstiftelsen viser Persson for det første til at mange svensker innen de syndikalistiske samorganisasjonene i Norge mente at Fagopposisjonen *ikke* var en syndikalistisk, men en *politisk* og altså en *sosialdemokratisk* organisasjon. For det andre viser han til at mange regnet med at LO ville splittes i forbindelse med en forestående ekstraordinær kongress, der man ventet et endelig nederlag for Fagopposisjonen. Dermed gjaldt det å stå klar med en syndikalistorganisasjon til å fange opp de forventede utbryterne.³⁰ I tillegg kunne man kanskje tilføye som en del av forklaringen at disse syndikalistene spontant grep anledningen når den først bød seg; når nå Arbeidsmandsforbundet hadde vært så elskverdig å arrangere og bekoste en felles sammenkomst for dem.

Før jeg fortsetter med hvordan det gikk med syndikalistfederasjonen, skal jeg som nevnt også drøfte *Fagopposisjonen* i et syndikalistisk perspektiv. La meg da bare minne om at dette var en organisert fraksjon innen LO, en såkalt agitasjonsorganisasjon, med medlemmer fra en rekke fagforbund. Den hadde sitt utgangspunkt i en fagbevegelsesopposisjon i Trondhjem med Martin Tranmæl i spissen. Den hadde som teoretisk grunnlag den såkalte Trondhjemsresolusjonen av 1911 og ble etablert som landsomfattende organisasjon i løpet av 1912-13. Fagopposisjonen hadde sitt konstituerende møte i nyttårshelgen 1913 og kom i funksjon fra januar 1914. Da hadde organisasjonen nærmere 4000 medlemmer. I løpet av de par neste årene vokste den litt raskere enn LO generelt. Den hadde ved inngangen til 1917 omlag 12 000 medlemmer og på slutten av 1918 hele 18 000, nesten 15% av LOs samlede medlemsmasse.³¹

Alt blant samtidens aktører ble det diskutert hvorvidt Fagopposisjonen var syndikali-

Martin Tranmæl. Medstifter og leder af fagoppositionen i Norge. Han havde sympati for syndikalismen og forsøgte at samle to oppositionelle retninger. (Foto, ABA)

stisk. Av arbeiderbevegelsens ledere ble organisasjonen omtalt som syndikalistisk nærmest som et skjellsord. Fra Fagopposisjonens side nølte man med å bruke ordet om seg selv, dels for å verge seg mot skjellsordet, dels fordi alle her slett ikke definerte seg som syndikalister. Således hadde Martin Tranmæl klare innvendinger mot å bli innlemmet i begrepet. For eksempel formulerte han det slik:

“Det kunde være fristende at erklære sig som syndikalister alle, men der ligger dog principper bak betegnelsen. I Frankrike vet vi, at alle fagorganiserte kaldes syndikalister: men i almindelighet benytter man her betegnelsen syndikalister om den venstre fløi inden fagbevægelsen som bare vil benytte direkte aktion, som ikke vil noget samarbeide med politiske partier og som ser sit ideal ikke i et statsamfund, men i frie sammenslutninger. Vi har ingen rædsel for skjældsord, men fagoppositionen, ungdomsforbundet og venstre fløi av arbeiderpartiet er ikke syndikalister i den betydning av ordet. Vi er socialister, tilhører arbeiderpartiet, det internationale socialdemokrati og deltar i de politiske valg. Direkte aktion betrakter vi ikke som en motsætning, men som en komplettering av vor kamp.”³²

Edvard Bull(d.e.) tilkjennegav sin tvil i spørsmålet ved å kalle Martin Tranmæl “vor betydeligste og mest selvstændige ‘syndikalist’” – i anførselstegn! Men Bull later likevel til å ha sett Fagopposisjonen som del av syndikalismen.³³ Blant senere historieforskere (meg selv inkludert) har det vært vanlig å betegne Fagopposisjonen som “halvsyndikalistisk”. Lennart Persson definerer den imidlertid som syndikalistisk uten forbehold.³⁴ Jeg skal i fortsettelsen drøfte berettigelsen av dette gjennom en nærmere sammenligning mellom Fagopposisjonen og syndikalismen.

I utgangspunktet er det klart at Fagopposisjonen og syndikalismen hadde mye felles. Grunnleggende hadde de samme slags sosialismestrategi. Også for Fagopposisjonen gikk veien til et sosialistisk samfunn ikke gjennom partiinnsats i parlamentariske organer, men

gjennom revolusjonære masseaksjoner og organisering av produksjonen i regi av fagbevegelsen. Det dreide seg altså om sosialisering av produksjonsmidlene via en form for direkte aksjon i stedet for via lovveien. Den mente man var uframkommelig.

Videre stilte Fagopposisjonen i likhet med syndikalismen krav om at fagbevegelsen måtte opptre mer aggressivt overfor bedriftsherrene. Streikevåpenet burde anvendes mer, og man gikk inn for å ta i bruk et bredere spektrum av virkemidler, som sympatistreiker, boikott, blokade, obstruksjon, sabotasje og kooperasjon. Dessuten ønsket man å eliminere alle ordninger som hemmet arbeiderne i å opptre aggressivt, enten det nå gjaldt bindende tariffavtaler eller allehånde forsikringsordninger.

For det tredje var kravet såvel fra Fagopposisjonen som syndikalismen at fagbevegelsen måtte endre sin organisasjonsform. Konkret ville man oppheve yrkes- eller *faginndelingen* som etter sigende hindret at arbeiderne virkelig forenet seg som *klasse*. Dessuten het det at denne organisasjonsformen hørte hjemme i håndverkssamfunnet og ikke passet i industri-samfunnet. Ellers mente Fagopposisjonen som syndikalismen at fagbevegelsen måtte *desentraliseres* ved at grunnplanet fikk mer makt og selvstendighet. "Makten tilbake til medlemmene", var jo det kjente slagord. Som konkretisering av disse prinsippene kom Fagopposisjonen grunnleggende også med samme svar som syndikalismen: Fagbevegelsen måtte bygge på lokale samorganisasjoner i stedet for på fagforbund.

Gjorde så alt dette Fagopposisjonen syndikalistisk – eller halvsyndikalistisk? Jeg er langt fra sikker, men jeg er tilbøyelig til å mene nei og skal argumentere for det i fortsettelsen. Hovedbegrunnelsen er at Fagopposisjonen manglet det jeg nå ser som syndikalismens hovedkjennetegn, dens essens så å si. Fagopposisjonen var *ikke* antiparlamentarisk og *ikke* partifiendtlig. Mens det jo var i dette at syndikalismen hadde sitt utgangspunkt og grunnlag. Antiparlamentarisme og partifiendtlighet var syndikalismens konstituerende

trekk. Det øvrige var utledet av dette. Men nettopp det manglet Fagopposisjonen. Det er jo derfor man i stedet har brukt begrepet *halvsyndikalistisk* om den, men såvidt jeg kan forstå må det bero på en noe mangelfull oppfatning av syndikalismen. Antiparlamentarisme og partifiendtlighet var så essensielt i syndikalismen at man her står overfor et *sine qua non*. Hadde man ikke dette elementet, var man ikke syndikalistisk, ei heller halvsyndikalistisk, vil jeg mene nå. Dermed er jeg også uenig med Lennart Persson når han betegner de partipolitisk aktive Fagopposisjonsfolkene som parlamentariske syndikalister. Etter min oppfatning er det et selvmotsigende begrep.

Til dette kommer at Fagopposisjonens nærmere utformning av sitt program, faktisk var ganske forskjellig fra syndikalismens. Når det gjelder sosialismestrategien, manglet Fagopposisjonen den syndikalistiske myten – om vi skal følge Sorel – om den store, befriende generalstreik. Man opererte nok innen Fagopposisjonen med generalstreik som en mulighet,³⁵ men den stod ikke på noen måte så sentralt her som i syndikalismen. I den var jo også generalstreiken noe av et hovedtrekk.

Når det gjelder de nye kampmidler, er det to slående forskjeller mellom syndikalismen og Fagopposisjonen. Den ene er at Fagopposisjonen så sterkt understreket at bruken av de nye midler måtte være *organisasjonsmessig*. Spontanistiske happenings var fjernt fra Fagopposisjonens politikk. Jeg har imidlertid inntrykk av at så ikke var tilfelle med syndikalismen, som jo også opererte med den vel sammenhengende idé om den aktive minoritets positive betydning.³⁶ Noe slikt er vanskelig å få øye på hos Fagopposisjonen. – Den andre forskjellen er at det hos Fagopposisjonen også er vanskelig å finne den overtone av voldsromantikk eller i det hele tatt av voldelighet som vel var et innslag i syndikalismen.³⁷ Jeg bør kanskje tilføye at Martin Tranmæls ord om "dynamitt i borehullene" etter min oppfatning *ikke* faller inn i en slik voldelighetskategori, nettopp ut fra hans insistering på den *organisasjonsmessige* anvendelsen av et sånt tiltak.

Også når det gjelder programmet for fagbe-

vegelsens organisasjonsformer, er det klare forskjeller mellom Fagopposisjonen og syndikalismen. For det ene har vi i Fagopposisjonen et klart *sentralistisk* innslag. I Trondhjemsresolusjonen av 1911 het det at LO måtte gjøres til “det centrale, fællesnevneren”. Dessuten opererte resolusjonen med industriforbund som hovedenhet innen LO. Nå endret jo dette seg da Fagopposisjonen ved inngangen til 1916 vedtok som program at LO måtte bygge på lokale samorganisasjoner i stedet for på landsomfattende forbund.³⁸ Man hadde imidlertid i behold i programmet både en sentral plass for LO og en industriell inndeling. Og man hadde også med et punkt om normale organisasjonsmessig-byråkratiske samordningsoppgaver. Det var langt fra dette konseptet til den nærmest totale autonomi for samorganisasjonene som lå i syndikalismen.³⁹ Først og fremst fraværet av antiparlamentarisme og partifiendtlighet, men også de store ulikhetene ellers gjør at min konklusjon her er at Fagopposisjonen hverken kan kategoriseres som syndikalistisk eller som halvsyndikalistisk – hvis nå det begrepet egentlig skulle kunne brukes overhodet, (halvjomfru?).

MEN – når alt dette er sagt, gjenstår en annen side av saken. Fagopposisjonen hadde hele tiden en rekke klart syndikalistiske medlemmer som forsøkte å trekke organisasjonen i syndikalistisk retning. Og denne drakampen hører også hjemme i en drøfting av syndikalismen i Norge. For å gripe an med den, skal jeg ta opp igjen et tema fra første del av artikkelen: for hvordan gikk det nå med det ungsosialistiske forbundet som var den organisasjonsmessige starten for den norske syndikalismen? For å sette det litt på spissen, det later til at den for en stor del endte i Fagopposisjonen. Og man må vel si det var noe av en skjebnens ironi at Martin Tranmæl, som hadde bidratt aktivt til å få ungsosialistene ut av Ungdomsforbundet i 1909, paradoksalt nok nå fikk dem inn igjen fra venstre i sin nye organisasjon.⁴⁰

I 1913 var ungsosialistene med på å danne Kristiania fagopposisjonsgruppe, og det ser ut til at de her ble helt dominerende.⁴¹ Ja, de ble

så engasjert i Fagopposisjonen at de faktisk lot sitt eget forbund gå i oppløsning. “De folk som ble valgt i forbundsstyret, blev saa sterkt optat i fagforeninger og fagoppositionen, at forbundsstyrets virksomhet indstillet sig av sig selv”, heter det i en beskrivelse i ungsosialistbladet *Revolt* i Trondhjem.⁴²

På Fagopposisjonens stiftelsesmøte stilte ungsosialistene fra Kristiania fagopposisjonsgruppe med flere typisk syndikalistiske forslag. Det første gikk ut på å ta inn i lovene “en bestemmelse om politisk nøytralitet”, “helt i tråd med den rene syndikalismen”, som Ingar Holm sier.⁴³ Brodden mot Arbeiderpartiet kom klart fram i den muntlige begrunnelsen for forslaget. Forslagsstilleren oppfordret til å “tone rent flag” og sa at “det gaar ikke an at gjøre alle fagforeningsmedlemmer til bevisste socialdemokrater” og at fagorganisasjonen ikke burde “støtte noget bestemt politisk parti”. En representant fra Rjukan istemte med å si at “den politiske bevægelse (hadde) forsumpet fagbevægelsen”. Han spurte retorisk hva “de 23 socialdemokrater i tinget” hadde gjort og trakk i den forbindelse inn Saaheim-konflikten. “Hvad utrettet de under Saaheimstreiken? De efterkom ikke saa meget som det løfte en av repræsentantene gav om at interpellere om de ulovlige utvisninger.” Forslaget ble til slutt forkastet mot bare syv stemmer, men debatten viste at meningene var langt mer delte.⁴⁴

For det andre foreslo Kristiania fagopposisjonsgruppe et tillegg til formålsparagrafen om at fagbevegelsen skulle “tilkjæmpe sig kontrollen paa arbeidspladsene og sluttelig overta distributionen og produktionen”, dvs. en helt typisk syndikalistisk utalelse. Det er for såvidt symptomatisk at tilsvarende formuleringer glimret med sitt fravær i opplegget for konferansen fra Trondhjems-lederne. Forslaget ble riktignok enstemmig vedtatt, men dette må trolig ses som en konsesjon til syndikalistene.

Endelig foreslo Kristiania fagopposisjonsgruppe at Fagopposisjonens styre skulle henvende seg til det ungsosialistiske forbundet med sikte på å overta forbundets organ “Direkte Aktion” og utgi det som Fagopposisjo-

nens. Styret avviste forslaget med en rent formalistisk begrunnelse, men åpnet for at Kristiania-gruppen selv kunne overta "Direkte Aktion" og at styret i så fall kunne "yde sin medvirken til at faa bladet spredt". Dette ble da også resultatet i mars 1914 da Albert Jensen ble ansatt som redaktør og dermed gav styret i Trondhjem en mann det mente å kunne stole på.⁴⁵

Siden vi må gå ut fra at folkene i Kristiania fagoppositionsgruppe tilhørte den samme kretsen som stod bak Direkte Aktion, var forslaget om å la Fagopposisjonen overta dette bladet øyensynlig et framstøt for å få denne organisasjonens autoritet i ryggen for bladet. Samtidig kunne man dermed også ha håp om å påvirke Fagopposisjonens videre utvikling gjennom denne avisen. Styrets avvising må ha bunnet i frykt for nettopp dette, samtidig som det må ha vært politisk nødvendig å vise seg positiv. Det fremgår av den store oppslutningen forslaget fra Kristiania fikk på stiftelsesmøtet, hele 18 mot bare 26 for styrets avvising.

Kristiania-gruppen fulgte opp på Fagopposisjonens neste landskonferanse ved inngangen til 1916 med et nytt forslag om partipolitiske nøytralitet. Også dette ble riktignok forkastet etter å ha blitt fordømt som "antipolitisk", men mindretallet var ikke ubetydelig, 50 mot 19 stemmer. Og det viste seg også å avspeile holdningene på grunnplan, dit forslaget ble sendt med knappst mulig majoritet.⁴⁶ Et annet forslag fra Kristiania fagopposisjonsgruppe gikk ut på å tilføye til formålsparagrafen en formulering om "producentenes direkte overtagelse av produktion og omsætning", igjen en helt klart syndikalistisk idé. Tranmæl fikk imidlertid endret formuleringen til "*kontrol eller overtagelse*", slik at det syndikalistiske preget ved forslaget ble avgjørende sveket og dermed kunne vedtas enstemmig.⁴⁷

Etter hvert kom det til sterke motsetninger mellom syndikalistene i Kristiania fagoppositionsgruppe og fagopposisjonsstyret i Trondhjem. Styret kritiserte blant annet Direkte Aktion for ikke å hevde Fagopposisjonens synsmåter. Direkte Aktion på sin side gikk så langt

som til å støtte dannelsen av en lokal samorganisasjon i Kristiania i tilknytning til SAC. En slik organisasjonsdannelse var både i strid med Fagopposisjonens politikk og i direkte konkurranse med den. På dette tidspunkt hadde den senere NSF-lederen Oscar L. Ottersen nettopp overtatt som redaktør. Kort etter forsøkte fagopposisjonsstyret selv å overta Direkte Aktion ved å flytte bladet til Trondhjem med Alfred Madsen som redaktør. Kristiania-gruppen nektet imidlertid.⁴⁸ Motsetningene toppet seg da Norsk Syndikalistisk Federation ble stiftet. Fagopposisjonen avviste den nye organisasjonen, mens Direkte Aktion støttet den og Kristiania fagoppositionsgruppe gikk inn for å samarbeide med den. Mye tyder på at Direkte Aktion også inngikk samarbeid med den nye syndikalistfederasjonen, og at sentrale folk i Kristiania fagoppositionsgruppe engasjerte seg aktivt i den.⁴⁹ I juni 1918 kom det formelle bruddet med Fagopposisjonen ved at Direkte Aktion gikk inn samtidig som den meldte at Fagopposisjonen i stedet skulle utgi en ny avis, Solidaritet. I april 1919 begynte på sin side syndikalistfederasjonen å utgi sin egen avis Alarm.

Når det gjelder den videre utvikling av Norsk Syndikalistisk Federation, fikk ikke organisasjonen særlig gjennomslag det første året, stikk i strid med stifternes forventninger. Fra anslagsvis 6-700 medlemmer ved starten kom man ikke opp i mer enn omlag 800 i slutten av året. Det kan forklares med at Fagopposisjonen fortsatt framstod som et bedre alternativ. Selv etter opposisjonens tap på LO-kongressen om høsten 1917, red Tranmæl stormen av. Han fikk medlemsreaksjonen kanalisert inn i en ny fagopposisjonsoffensiv, og frafallet ble minimalt – om noe overhodet. Til dette kom at syndikalistfederasjonen i utgangspunktet ble møtt med en nokså massiv forfølgelse fra *myndighetenes* side, med blant annet en lang rekke utvisninger av svenske streikeaktivister. Selv regnet syndikalistfederasjonen med minst ettusen utviste medlemmer i løpet av 1917-18, men det nærmere omfang er ikke kjent.⁵⁰ De nøkterne tall skjuler på sin side mange hjerteskjærende beretninger

om politibrutalitet og familietragedier og må uansett ses som en del av forklaringen på at syndikalistfederasjonen ikke fikk større tilslutning.

Knekket ble den imidlertid ikke. I 1919-20 tok medlemsveksten seg opp og nådde et maksimum med 3100 medlemmer fordelt på hele 62 lokale samorganisasjoner, ifølge en undersøkelse av Jan Oscar Bodøgaard.⁵¹ Under denne medvinden kom federasjonen for alvor i funksjon og man satset forholdsvis stort – med hele tre fastlønnede funksjonærer: en forretningsfører, en ekspeditør og forlagsbestyrer og en redaktør. Hvem som skulle ansettes og hvilken lønn de skulle få ble som de fleste andre spørsmål avgjort ved uravstemning i samorganisasjonene. Av andre aktiviteter sendte man ut agitatorer over hele landet. Man satte i gang et forlag⁵² og man startet egen avis, Alarm kallet: “For uten avis vil bevegelsen ingenting kunne bli,” som det het. Avisen ble i utgangspunktet trykt i 3000 eksemplarer, men kom etter hvert opp i 4500. Fra oktober 1919 ble den utgitt ukentlig.⁵³

En rask skumming av Alarm tyder på at stofftilfanget var noenlunde ens gjennom hele mellomkrigstiden. Størst plass tok løpende kritikk av Arbeiderpartiet, LO og fagforbundene med et klart anstrøk av antiparlamentarisme og partifiendtlighet.⁵⁴ Til dette kom artikler om arbeidsliv og arbeidskonflikter, om syndikalistisk teori – igjen med sterkt islett av antiparlamentarisme og partifiendtlighet – og om internasjonal syndikalisme.

Den storstilte satsingen til tross, Norsk Syndikalistisk Federation ble snart redusert til en sekt. Med arbeidsløshetskrisen fra 1921 mistet federasjonen raskt en tredjedel av medlemmene og kom ned i omlag 2000. Der ble det imidlertid liggende.⁵⁵ I første omgang ble aktiviteten søkt opprettholdt. Agitasjonen fortsatte en tid med uforminskert styrke, og syndikalister gjorde seg gjeldende i en rekke streikebevegelser.⁵⁶ Ikke minst var de aktive i militærstreikeaksjonen i 1924-25. Som Per Maurseth påpeker gjorde Carl O. Tangens skriverier ham til en av arbeiderbevegelsesfolk som oftest ble dømt og fengslet.⁵⁷

Aktiviteten til tross måtte man likevel innskrenke. Funksjonærstillingene ble avvirket. Den videre drift gikk på dugnad – med de samme personene som hovedansvarlige. Avisen ble først innskrenket til hver fjortende dag og så til hver tredje uke. Men man klarte likevel å holde det gående fram til annen verdenskrig. Ja, man lyktes til og med å starte opp igjen en ny syndikalistavis i 1945, denne gang under navnet Solidaritet. I 1951 later den til å ha gått inn, men fikk en ny periode 1957-1960.⁵⁸ Etter hvert som avisen gikk mot slutten, ble også de fleste samorganisasjonene nedlagt. Sist var den i Oslo. “Etter at Solidaritet gikk inn, var det bare ei gruppe eldre, idealistiske menn som var i aktivitet”, skriver Bodøgaard.⁵⁹ Og i 1965 vedtok de å oppløse organisasjonen.

Et slags liv etter døden kom med et nystiftet syndikalistforbund i 1977 og bladet Syndikalistene, visstnok fra 1992. Trass i at det skal være en viss kontinuitet på medlemsplan fra Norsk Syndikalistisk Federation, er det vanskelig å si om dette egentlig dreier seg om en utløper av den gamle syndikalismen. Men vi kan uansett konkludere med at iallfall noen rester av syndikalismen i Norge fortsatt eksisterer i 1990-årene, dvs. i 100-årsjubileumståret for syndikalismen alment.⁶⁰

Så hva ble det nå av syndikalismen i Norge? Det er siste tema i denne artikkelen. En del endte altså i en sekt, i Norsk Syndikalistisk Federation. Men hva med den andre delen, den som vi har lokalisert til Fagopposisjonen? Ett svar er at den endte med den nye retnings maktovertagelse i norsk arbeiderbevegelse 1918-20. Hva som kom ut av det, vil føre altfor langt å ta opp her. Men et lite tilleggssvar kan være på sin plass.

Den prinsipielle hovedsaken for Fagopposisjonen var altså å gjøre arbeiderklassen og fagorganisasjonen innstilt på og i stand til å lage sosialisme – presumptivt det gode samfunn for alle basert på fellesskapelig eide produksjonsmidler og likelig fordeling av produksjonsresultatet. Det viktigste konkrete programpunktet var å etablere lokale samorganisasjoner som organisasjonsenhet i LO. I 1920

fikk Fagopposisjonen flertall på LO-kongressen for dette prinsippet, og det ble nedsatt en 9-mannskomiteé til å utrede hvordan det skulle iverksettes. Denne komiteen kom med en innstilling i slutten av 1921. Da hadde antallet komitémedlemmer blitt redusert til åtte. Den gamle syndikalist Alfred M. Nilsen hoppet av da han så hvorhen det bar. Han gikk samtidig ut av LO og inn i Norsk Syndikalistisk Federation, der han ble en sentral agitator i flere år – inntil han til slutt endte under Tranmæls vinger som faglig medarbeider i Arbeiderbladet.

Innstillingen fra 9-mannskomiteen vakte et ramaskrik blant syndikalistene.⁶¹ Trass i det bærende samorganisasjonsprinsippet i den, var innstillingen både sentralistisk og byråkratisk. Det var ikke dette man hadde kjempet for i Fagopposisjonen i alle år; dette var ikke “makten tilbake til medlemmene”.

Etter behandling i forbundene, viste det seg at fagbevegelsen var delt nokså nøyaktig på midten i spørsmålet. Samtidig hadde medlemsfrafallet kommet med arbeidsløshetskrisen, mens Arbeiderpartiet stod i splittelsens tegn for annen gang. Dermed ble hele innstillingen lagt til side og i stedet samlet man seg på LO-kongressen i 1923 om et vedtak om overgang til *industriforbundsformen*. Som Olav Oksvik formulerte det, hadde fagopposisjonsfolkene “arbeidet i syv aar for Rakel og faat Lea”. Han tilføyde at han trodde det ville bli “et *godt* egteskap som vi alle skal faa glæde av”.⁶²

Det viktigste resultatet av dette vedtaket var en oppdeling, for ikke å si slakting, av det store og mektige, mest radikale og syndikalistiske Arbeidsmandsforbundet samt en betraktelig styrking av LO. Man *kan* si at syndikalismen i Norge dermed var begravet – og at det altså skjedde på LO-kongressen i 1923. Riktignok fikk lokale samorganisasjoner i noen grad et fortsatt liv, og en del av dem har fungert som radikale arnesteder opp gjennom årene. Men som hovedprinsipp for fagbevegelsens organisasjonsform var samorganisasjonen “ute or saga”,⁶³ – og syndikalismen ute av hovedfortellingen om norsk arbeiderbevegelses historie.

Skjønt kanskje ikke helt, én linje til finnes. Jeg tenker på kravet om en politisk nøytral eller upolitisk fagorganisasjon. Utover i 1920-årene var de gamle syndikalistene Halvard Olsen og Halvdan Jønsson de fremste bærerne av denne linjen i fagbevegelsens ledelse ved den motstand de gjorde mot at fagorganisasjonen fikk for nært hopehav med Arbeiderpartiet. I en viss forstand kan man se linjen deres som en tilbakevending til klassisk “trade unionisme”, at fagorganisasjonen så å si skulle være seg selv nok. Nå ble jo disse to tillitsmennene satt til side med det såkalte “blodbadet” på LO-kongressen i 1934,⁶⁴ men linjen var likevel ikke helt ute. Under krigen ble Halvdan Jønsson en tid leder for Faglig Utvalg i motstandskampen, men han ble tatt av tyskerne og døde i konsentrasjonsleir. Hadde Halvdan Jønsson overlevd og fortsatt vært i funksjon i 1945, er det ikke sikkert at LO-formannsvervet uten videre ville tilfalt utfrontmannen Konrad Nordahl. Med Nordahls sentralisme- og partiorienteringstradisjoner fra Komintern og NKP, var imidlertid den antipolitiske linjen endelig ute og den fortsatte integrasjon parti/fagbevegelse sikret – iallfall for en mannsalder til eller så.⁶⁵

Konklusjon

Hvorfor ble den norske syndikalistorganisasjonen så snart en sekt, mens den svenske fortsatt lever og blomstrer? Svaret mitt har to komponenter. Den ene er at syndikalismen i Norge i utgangspunktet ikke fikk anledning til å vokse seg særlig sterk fordi Fagopposisjonen samlet det meste av fagbevegelsesopposisjonen i seg. Dermed var det ikke plass til en syndikalistisk organisasjon.⁶⁶ I neste omgang hindret fagopposisjonslederne med Martin Tranmæl i spissen framstøtene mot å gjøre Fagopposisjonen selv syndikalistisk. Den første del av svaret på hvorfor syndikalismen har stått så svakt i Norge, er altså Fagopposisjonens styrke og karakter. Og forklaringen på den, heter Martin Tranmæl.

Den andre delen av svaret mitt er det jeg vil se som den norske fagbevegelsens store evne

til å fordøye sine opprørere. Og dette er en meget lang tradisjon. Den startet med LO-formann Ole Lians kompromisslinje overfor Fagopposisjonen. Den fortsatte med åpenheten overfor syndikalistene i mellomkrigstiden. Halvard Olsen og Halvdan Jønsson var selvfølgelig kroneksemlene, men også mange som hadde vært aktive i Norsk Syndikalistisk Federation fulgte.⁶⁷ Den samme fordøyelsesprosessen skjedde med gamle kommunister, med Elias Volan og Konrad Nordahl som kroneksemlene fra mellomkrigstiden og Tor Aspengren som blikkfanger i etterkrigstiden, men igjen, det var mange andre. I nyere tid har en rekke gamle m-l'ere blitt fordøyd – til stor glede for fagbevegelsen så langt, ser det ut til.

Epilog

Helt til slutt, hvem eller hva *var* de egentlige syndikalistene i Norge? Skal jeg svare med ett ord, vil jeg si at de var arbeiderintellektuelle. For hva var det nå egentlig de drev med? De startet avis og forlag, de skrev brosjyrer og de skrev i avisen, de fikk oversatt og utgitt bøker, de holdt taler og foredrag, og de drev studie- og lesesirkler. De tumlet med store prinsipielle spørsmål om hvordan konstruere det gode samfunn. Og de analyserte og forholdt seg engasjert til det samfunn de levde i.

De hadde det sikkert morsomt, og jeg vil gjette at de opplevde å ha et rikt og meningsfullt liv – selv om de vel langt fra ble rike av virksomheten sin. Og de hadde verdigheten i behold, da de ikke lot organisasjonen sin, Norsk Syndikalistisk Federation, bare forsvinne. De sørget for å få den formelt oppløst.

Organisasjonsfolk til det siste...

– men *det* var kanskje ikke særlig syndikalistisk?

Noter

0. Tidligere trykt i *Norsk Historisk Tidsskrift* 1/1998.

1. W. Thorpe, *“The Workers Themselves”*: *Revolutionary Syndicalism and International Labour, 1913-1923*. Amsterdam 1989: 48, jfr. 31.

2. K. Gleditsch i *Arbeidernes Leksikon*, bd. VI 1936: 695.

3. O. Dahl, Post-fascist syndicalism, uttrykt seminarstencil Historisk institutt Universitetet i Oslo 14.2.1996 og P. Neglie, *Communists and Fascists in Italy from Corporatism to Post-War Labour Unions (1928-1948)*, uttrykt seminarstencil Historisk institutt Universitetet i Oslo 11.11.1996.

4. “Bakunin som fører for de, om end noget uklare, saa dog før-syndikalistiske teorier, og Marx, der i forsigtige og fraseologiske vendinger paaskyndet utviklingen for den politiske bevægelses overhøiheet” lød et norsk uttrykk for dette. Videre om sosialistiske politikere med “sin egen hensigt, den at kunne regjere og diktere sammen med utbytterklassen og holde arbejderklassen nede i lønsslaveri og sig selv oppe i solskinnet. Marx er og var den hellige far for alle politiske førere, eller rettere sagt forfødere, helt op til vore dager”. Og om den videre utvikling: “De politiske efterapere efter Marx fik sit bedste uttryk i den anden Internationale, der i list og svikagtige handlinger mot det revolutionære proletariat kun maa vike pladsen for den tredje politiske Internationale, den saakaldte Kommunistiske Internationale.” Mot dette stiltes syndikalismen “vor tids moderne Prometheus, som kom til at gjenoplive Bakunins ideer i den første Internationale. ‘Ved syndikalismen skal socialismen igjen opstaa.’ Prof. Robert Michels.” Hilmar Knutsen, *Syndikalismen som verdensopfatning, Brosjyre Norsk Syndikalistisk Federations forlag, Kristiania 1924: 4, 5 og 7.*

5. Gleditsch 1936: 693.

6. F. F. Ridley, *Revolutionary Syndicalism in France*, 1970: 171-173.

7. Jfr. P. Maurseths presentasjon av Amiens-charteret av 1906, *PaxLeksikon* bd. 2 1979: 249. Jfr. også begrepet syndikalisme av det franske ord for fagorganisasjon, syndicat.

8. E. Bull(d.e.), Den revolutionære faglagsrørsla i Frankrike. *Syn og Segn* 1909: 141.

9. Som det vil fremgå, trekker jeg i det følgende store vekslers på I. Holm, *Syndikalistiske organisasjoner i Norge før 1917*. Utrykt hovedoppgave i historie Oslo 1975.

10. Målet var ifølge initiativtageren Jacob Vidnes å hugge seg ut av det “halvhetskræmmeri” og den “reformhumbug” som truet med å legge seg “som en bøyg” rundt sosialdemokratiet og vekke “revolutionsaanden tillive” igjen. A. G. Hansen, E. Olaussen og A. Zachariassen, *Den røde ungdom i kamp og seier*.

- Norges Kommunistiske Ungdomsforbund gjennom 20 aar. Kristiania 1923: 16. Martin Tranmæl skrev at ungdomsbevegelsen skulle "holde socialdemokratiet paa det gamle revolutionære grundlag som Marx og Engels var grundlæggere af". "Ny Tid" 19. januar 1906. J. Bjørgum, *Martin Tranmæl og radikaliseringen av norsk arbeiderbevegelse 1906-1918*. Oslo 1998:38.
11. Hansen et. al. 1923: 87-88, 101.
12. Jfr. f.eks. "Allerede nu er store dele av befolkningen i de civiliserte lande faglig organisert og vi høre hver dag om tusinder, ja hundre-tusinder av arbeidere, som efter fælles overenskomst lægger sit arbeide ned og løper en uhyre risiko bare for muligens at opnaa en liten midlertidig lønsforhøielse. Hvorfor ialverden skulde det saa ikke lykkes os at faa millionerne til at enes om at nedlægge arbeidet, al den stund *de* derved vil kunne opnaa ganske anderledes store ting omtrent uten at løpe nogen risiko somhelst?!"
- At aapne millionenes øine for hvor liketil og fareløs en affære det er for befolkningens masse at ta kampen op med alle arbeidsgivere paa en gang, det er den opgave vi maa stille os – og den synes ikke at bli saa særdeles svær at løse.(sic) <...> Aldrig saa snart har vi derfor lagt arbeidet ned og faat hændene fri før vi i en haandvending kan avvæbne politiet(sic) og derved gjøre myndighetene magtesløse, hvorpaa vi konstituerer os som det souveræne folk og uten forhindringer gir os ikast med vor opgave: at ordne forholdet mellem arbeider og arbeidsgiver, saadan at lønskampe for fremtiden kan undgaaes." Hans Jæger i *Anarkiets Bibel* 1906, sitert etter Hansen et. al. 1923: 88-89.
13. Eugène Olausen i Ung-Socialisten i august 1907, sitert etter Hansen et. al. 1923: 117.
14. Inspirasjonen kom særlig fra bladet Brand og dets redaktør Hinke Bergegren, som ble ekskludert fra det svenske socialdemokratiet i 1906. Hansen et. al. 1923: 64-65, 78-79, 87, 92-94, 108. Det kan dermed neppe være korrekt når Lennart Persson mener det her ikke fant sted noen gjensidig påvirkning. L. Persson, *Syndikalismen i Skandinavien 1910-1917. Fackopposisjon eller konkurrentorganisation? i Studia Historica Jyväskyläensia 27 Historica IV Föredrag vid det XVI-II Nordiska historikermötet i Jyväskylä 1981*, Jyväskylä 1983: 292. Om syndikalistisk påvirkning fra Sverige til Danmark se C. Bryld, *Den demokratiske socialismens gennembrudsår. Studier i udformningen af arbejderbevægelsens politiske ideologi i Danmark 1884-1916 på den nationale og internationale baggrund*. Århus 1992: 292.
15. Senere ble betegnelsen Norges social-anarkistiske forbund, jfr. Alarm 22. mars 1924. Jfr. også P. Maurseth *Gjennom kriser til makt (1920-1935)* i A. Kokkvoll og J. Sverdrup (red.), *Arbeiderbevegelsens historie i Norge*, bd. 3 1987: 44-45.
16. Hansen et. al. 1923: 154.
17. Ibid.: 155, jfr. Holm 1975: 25.
18. Hansen et. al. 1923: 154.
19. Ibid.: 155.
20. Holm 1975: 29, 30, 31, 103-104 note 37, n. 41 og n. 105. Tom Nilsen, *Canada-feber. Utvandring fra Rjukan 1923-27*. 1996: 8. Øyvind Bjørnson, *På klassekampens grunn (1900-1920)*, bd. 2 i Arne Kokkvoll og Jakob Sverdrup (red.) *Arbeiderbevegelsens historie i Norge* 1990: 352. Dessuten fantes lag i Narvik, Kongsberg og Skien.
21. Hansen et. al. 1923: 151, 152.
22. Holm 1975: 74-80, 125.
23. Ibid.: 76.
24. Han ble utvist for "forsvarsfiendtlig" agitasjon i henhold til en "provisorisk anordning". Hele arbeiderbevegelsen var indignert, ikke minst fordi Albert Jensen tidligere hadde sonet fengselsstraff i Sverige for Norges-agitasjon i 1905. Utvisningen ble som kjent opphevet av regjeringen Hornsrud i 1928.
25. Bjørnson 1990: 423. F.eks. var det 71 utlendinger av i alt 185 arbeidere i Sauda-utbyggingen høsten 1916. F. E. Våga, *"De unge slekter" Rørsla som bygde Sauda*. Oslo 1993: 29.
26. Holm 1975: 81, 112 n. 6, Persson 1983: 292.
27. Persson 1983: 293.
28. Holm 1975: 85, 87. Det skandinaviske prosjektet ble vedtatt på en kongress mellom SAC og NSF i Malmö 9. april 1917. Protokoll trykt i brosjyren Syndikalistiske organisationer i Norge før 1917, Kristiania 1917: 19-20. I 1923 ble det oppløst igjen med 249 mot 58 stemmer i 29 lokale samorganisasjoner. NSF årsberetning 1923: 5-6.
29. Persson 1983: 294-295.
30. Ibid.: 293-294.
31. J. Bjørgum, Fagopposisjonen av 1911, *Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie* 1/1976: 75-76.
32. Ny Tid 3. august 1917, under knyttnevmerket.
33. E. Bull(d.e.), Syndikalisme. (Holdt som foredrag for et borgerlig publikum.) *Det 20. Aarhundrede* 1914: 77.
34. Persson 1983: 290, 293.
35. "En 'social generalstreik' for at styrte kapitalismen er naturligvis en eventualitet som vi under de nuværende kritiske tilstande kan tænke os muligheden av; dog er det meget vanskelig at faa massen av arbeidere interessert i dette udmerkede, men noget ubestemt formaal." A. Madsen, *Programskrift for den norske fagopposisjon*, Trondhjem 1916: 53, sitert etter J. Bjørgum 1976: 93.
36. E. Bull(d.e.), Socialisme og syndikalisme, brosjyre Kristiania 1921: 21-22.
37. For iallfall antydninger i den retning jfr. Bull(d.e.) 1909: 142. Problematisk her er at Bull referer til praksis og grunnplan, mens jeg med Fagopposisjonen hele

tiden beveger meg på program- og sentralt organisasjonsnivå.

38. Her kan det være grunn til å kommentere en teori av Per Maurseth: "Kanskje var det heller slik at for de gamle lederne (i Fagopposisjonen, jb) hadde det føderative prinsipp vært en taktisk innrømmelse til syndikalistene for å holde opposisjonen samlet på den indre linje?" Maurseth 1987: 356. Selv er jeg nok i tvil om dette. Vedtaket om samorganisasjoner i stedet for forbund kom etter smertelige erfaringer med tilsidesettelse av grunnplansviljen såvel i Buvik-konflikten i 1914 som i en mye omdiskutert bygningsarbeiderkonflikt i 1915. Og argumentasjonen for endringen fra leddernes side synes meget oppriktig. Se f.eks. Tranmæl i "Protokol for den faglige konferanse i Skien den 20. og 21. november 1915." Brosjyre, trolig Skien 1915/16. (Min kopi er uten angivelse, brosjyren finnes iallfall i Skien bibliotek, jeg har fått en kopi av Bjørn Bering.) Se også Tranmæls innlegg i saken på Fagopposisjonens landskonferanse, Ny Tid 31. desember 1915. – *Markedsføringen* av vedtaket som tilslutning til det føderative prinsipp, vil jeg imidlertid mene kan ses som taktisk betinget i forhold til syndikalistene.

39. Et norsk uttrykk for slik autonomi har vi i NSF's praksis med å sende de fleste avgjørelser til uravstemning i samorganisasjonene. NSF årsberetning 1919: 3-7, 1923: 5-9.

40. Om 1909 jfr. J. Bjørgum 1998: 49-54.

41. Trolig skjedde noe av det samme på flere av de nye industristedene der ungsosialistene stod sterkt, som f.eks. på Rjukan. Holm 1975: 69, jfr. E. Tollevik, Saaheim-konflikten 1912. Utrykt hovedoppgave i historie Oslo 1996.

42. Holm 1975: 69-70.

43. Holm 1975: 54, jfr. Ny Tid 29. og 31. desember 1915.

44. Ny Tid 31. desember 1913, jfr. J. Bjørgum 1998: 134.

45. Ny Tid 17. mars 1914.

46. Ny Tid 3. januar 1916. Holm 1975: 57. Rett forut hadde Saaheim arbeiderforening meldt seg ut av Arbeiderpartiet, noe Direkte Aktion hilste med begeistring, fulgt av skarp reaksjon fra Tranmæl, som bl.a. advarte mot "at øde vore kræfter paa noget saa negativt som antiparlamentarismen". Ibid.: 56.

47. Ny Tid 31. desember 1915, 5. januar 1916, jfr. J. Bjørgum 1976: 80. Tranmæl mente at "Kristiania-gruppens oprindelige forslag tok sigte paa en indsnævring som bare vilde ha ført til en dogmatisk diskussion. Ved at ordet kontrol blev indskudt foran overtagelse, blev rammen utvidet og forslaget karakter delvis ændret." Nå var det "optrukket klare linjer uten at man har fortaapt sig i detaljer og teoretiske spidsfindigheter". Ny Tid 4. januar 1916.

48. Holm 1975: 66.

49. Dit hen tyder referanser til slikt samarbeid på NSF's første "kongress" (10 deltakere) i juli 1917. Dessuten var redaktøren for Direkte Aktion en av deltakerne der. Syndikalistiske organisasjoner i Norge før 1916, brosjyre Kristiania 1917: 23, 28.

50. C. O. Tangen, Stans utvisningerne!, brosjyre Kristiania 1920: 20. Per Maurseth regner med 1100 utvisninger fram til 1920. Maurseth 1987: 44. Symptomatisk for den borgerlige opinion var en uttalelse fra en direktør i Sauda om "disse helt uoplyste, lovløse og magtsyke personer". De gjorde Norge til "tumleplads for sine revolutionære tilbøieligheter, – til ubotelig økonomisk og moralsk skade for hele nationen". Uttalelsen kom i en anmodning til justisdepartementet om å få mer politi til Sauda i forbindelse med en syndikalistledet streik i 1917. Våga 1993: 45. Martin Tranmæl fordømte utvisningene, men arbeiderbevegelsen ellers reagerte visstnok ikke særlig sterkt. Ny Tid 15., 16. og 21. juni 1917.

51. J. O. Bodøgaard, Norsk Syndikalistisk Federation (1916-ca.1965). *Kontrast* 5-6/1973: 109-110.

52. Når det gjaldt forlaget, hadde det ved slutten av 1921 allerede utgitt 11 bøker og brosjyrer i et opplag på 74 000. Bodøgaard 1973: 108. Flere utgivelser fulgte, blant annet av en egen håndbok i 1923 og også en egen Studie- og læseplan for studiecirkler.

53. Navnet på avisen ble bestemt ved en uravstemning der 70 stemte for Alarm mens 54 stemte for Kommunisten. NSF årsberetning 1923: 26. Opplysningene ellers NSF årsberetning NSF 1919: 3, 31. Starten av avisen i april 1919 skyldtes ikke minst en ny ildsjel som hadde meldt seg, Carl O. Tangen, en tidligere fagopposisjonsmann og formann i Kristiania sten-, jord- og cementarbeiderforening. Han hadde blitt syndikalist under sitt opphold i Sverige 1914-18 og ble den drivende kraft bak Alarm videre gjennom hele mellomkrigstiden. Arbeidernes Leksikon bd. VI 1936: 722.

54. Her kan også kategoriseres kritikk av bolsjevismen, Komintern og Kommunistpartiet, jfr. Maurseth 1987: 45.

55. Holm 1975: 114, Arbeidernes Leksikon bd. VI 1936: 696.

56. I 1919 dreide det seg om 27 konflikter, 14 ført av syndikalistiske samorganisasjoner alene, 14 "i fællesskap med reformistene". NSF årsberetning 1919: 16. I 1923 ble det referert 7 konflikter. NSF årsberetning 1923 Kristiania 1924: 23-25. Senere tall er ikke kjent. 57. Maurseth 1987: 45.

58. Det er disse årgangene som finnes i Arbeiderbevegelsens Arkiv. Jeg forutsetter at Arkivet har skaffet seg det som har vært tilgjengelig og at oppholdet i perioden 1951-57 således betyr et avbrekk i utgivelsen.

59. Bodøgaard 1973: 109.

60. K. Heidar i PaxLeksikon bd. 6, 1981: 187.
61. For det andre gav den støtet til dannelsen av Fagopposisjonen av 1921, en kapteinbevegelse av fagforbundstillitsmenn ute etter å forsvare såvel fagforbundene som jobbene sine. J. Bjørgum, *Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund gjennom 50 år 1923-1973*. 1973: 41-42.
62. LO-kgr. pr. 1923: 81, sitert etter J. Bjørgum 1973: 56. Om gangen i denne utviklingen jfr. ibid: 42-56.
63. Det distriktsinndelingsalternativet man diskuterte i fagbevegelsen på 1970-tallet, vil jeg se som noe annet.
64. K. Østvedt, Fagkongressen 1934, uttrykt hovedoppgave i historie Oslo 1970, J. Seim, *Hvordan Hovedavtalen av 1935 ble til. Staten, organisasjonene og arbeidsfreden 1930-35*. 1972.
65. En mulig utløper av den gamle antipartilinjen har vi i 1960-årene. Iallfall tyder en helt ny hovedfagsundersøkelse på at kravet om en partipolitisk nøytral fagbevegelse da var et sentralt innslag i SFs faglige politikk. Kristin Ulsnæs, SFs faglige politikk 1961-65, hovedoppgave 1999 ved Historisk institutt Universitetet i Oslo. At dette kravet hadde noen sammenheng med syndikalismen, er vel imidlertid tvilsomt.
66. En lignende forklaring på et lignende spørsmål har Knut Heidar kommet med. PaxLeksikon bd. 6 1981: 188.
67. F.eks. ble Malfred Bergseth nestformann i bygningsarbeiderforbundet og Oscar Ottersen nestformann i typografforbundet. Og der var andre. Maurseth 1987: 45.

Abstract

Jorunn Bjørgum: Syndicalism in Norway, *Arbejderhistorie* 2/1999, p. 52-66

After a presentation of the international background and of the theory, the emergence of syndicalism in Norway is discussed: ideologically as a reaction to the reformism in the Labour Party, and organisationally when those who broke away from the Party's youth wing formed, in 1909, the Young Socialist League of Norway which later attempted to influence the Trade Union Opposition in a syndicalist direction and in this way contributed to the establishment of the Norwegian Syndicalist Federation. This organisation was composed in the main of Swedish immigrants and anchored in four chief areas: a youth milieu in Kristiania, stonemasons in Østfold, construction workers on Rjukan and pit workers in Kirkenes. The fact that support for the Syndicalist Federation remained limited is explained in part by the persecution by the authorities and their use of expulsions and otherwise by the simple reason that many preferred the Trade Union Opposition. It is argued that the Trade Union Opposition was not syndicalist as it was neither anti-parliamentarian nor an enemy of party politics as such. Moreover, a significant theoretical difference is shown to have existed between the Trade Union opposition and that of syndicalism.

Jorunn Bjørgum, professor
Ekraeveien 39, 0756 Oslo
Historisk Institut, Universitetet i Oslo